

Brzozowski, Stanisław

Posiedzenie Działu Historii Nauk Biologicznych, Medycznych i Rolniczych Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 10/3, 456-458

1965

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W dyskusji nad referatem poruszono m. in. następujące problemy: rodowodu idei XVII w. (prof. A. Gaweł, dr J. Rebeta, mgr M. Frankowska), koncepcji „wiedzy o zjawiskach“ i jej stosunku do Arystotelesa (prof. Rybicki, mgr J. Skarbek), matematycznego traktowania nauki i częściowo sztuki w epokach poprzednich (prof. Gaweł, doc. M. Chamcówna, mgr K. Targosz-Kretowa), zależności omawianych idei od kontekstu historycznego (doc. Chamcówna, dr D. Rederowa), wpływu metodologii XVII w. na epoki późniejsze (mgr M. Władyczanka).

Janusz Skarbek

POSIEDZENIE DZIAŁU HISTORII NAUK BIOLOGICZNYCH, MEDYCZNYCH I ROLNICZYCH ZAKŁADU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN

Dnia 7 listopada 1964 r. odbyło się w Krakowie posiedzenie naukowe Działu Historii Nauk Biologicznych, Medycznych i Rolniczych Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN. Na wstępie kierownik Zespołu Historii Zoologii, prof. Tadeusz Jaczewski odczytał — w zastępstwie chorego kierownika Działu, prof. Jerzego Fiericha* — sprawozdanie z działalności Działu w latach 1955—1964, które zarysowało organizację i rozwój Działu oraz jego poszczególnych zespołów badawczych: Historii Biologii Ogólnej, Historii Botaniki, Historii Zoologii, Historii Medycyny, Historii Nauk Rolniczych. W sprawozdaniu prof. Jaczewski podkreślił szczególnie znaczenie reaktywowania Zespołu Historii Botaniki¹.

Z kolei prof. Jaczewski wygłosił krótkie wspomnienie pośmiertne o zmarłym kierowniku Działu, prof. Bolesławie Skarżyńskim².

Część naukowa posiedzenia obejmowała trzy referaty. Referat doc. Stanisława Szpilczyńskiego *Poemat botaniczno-lekarski „De herbarum virtutibus“ nie zidentyfikowanego autora pod kryptonimem Aemilius Macer* dotyczył średniowiecznego źródła z pogranicza botaniki i medycyny, które odegrało dużą rolę w rozwoju myśli botanicznej na przełomie średniowiecza i renesansu. Autor zobrazował genezę poematu i jego dzieje, scharakteryzował go na tle literatury tego typu w wiekach IX—XVIII, podkreślił jego znaczenie dla nomenklatury botanicznej oraz omówił zawarte w nim elementy tradycyjne i nowatorskie, zatrzymując się zwłaszcza nad koncepcją filozoficzno-przyrodniczą. Na zakończenie referent przedstawił przyczyny popularności poematu.

Prof. Gabriel Brzek wygłosił referat *Rzut oka na rozwój współpracy zoologów polskich z rolnictwem i hodowlą*. Referent rozpoczął od określenia przedmiotu i zakresu zoologii gospodarczej oraz jej związków: poprzez entomologię z nauką o ochronie roślin, poprzez parazytologię z weterynarią, a także z zoohigieną i ekonomiką rolną. Następnie prof. Brzek omówił narodziny zoologii gospodarczej w Polsce w dobie Kluka, recepcję darwinizmu, zasługi M. Nowickiego (1824—1890), instytucjonalny rozwój tej dyscypliny: w zakresie ochrony roślin (od pierwszych stacji z początków XX w., przez żywiołowy rozwój w okresie 1918—1939, do powstania katedr ochrony roślin w uczelniach rolniczych w Warszawie i we Wrocławiu), w zakresie entomologii leśnej, toksykologii środków owadobójczych (stacja ochrony roślin w Zgierzu), zwalczania powojennych inwazji owadów i gryzoni oraz epidemii pasożytniczych wśród zwierząt gospodarskich. Referent ukazał także udział Polaków w rozwoju omawianej gałęzi wiedzy poza granicami kraju oraz aktualny stan współpracy zoologów z rolnictwem i weterynarią.

* Prof. Jerzy Fierich zmarł w sierpniu 1965 r.

¹ Por. poniżej sprawozdanie z posiedzenia Zespołu Historii Botaniki.

² Por. nekrolog prof. Skarżyńskiego w nrze 2/1963 „Kwartalnika“.

Referat mgr Krystyny Kowalskiej nosił tytuł *Z dotychczasowych doświadczeń w dziedzinie gromadzenia dokumentacji do dziejów zoologii i nauk pokrewnych*. Pierwsza część referatu dotyczyła rozwoju i stanu bieżącego prac dokumentacyjnych w dziedzinie historii zoologii prowadzonych w Instytucie Zoologicznym PAN od 1928 r.³ Druga część — charakteryzowała krajowe i niektóre zagraniczne zasoby archiwalne (Leningrad, Moskwa, Wilno, Berlin) pod kątem widzenia ich przydatności do badań z zakresu historii polskich nauk przyrodniczych. W zakończeniu referatu omówione zostały walory sytuowania ośrodków dokumentacyjnych przy dużych instytutach naukowych, posiadających bogate zbiory biblioteczne, zbiory naukowe oraz kadre specjalistów.

Nad referatami odbyła się łączna, bardzo ożywiona dyskusja. Prof. W. Szafer, wypowiadając się w sprawie referatu doc. Szpilczyńskiego, pozytywnie ocenił uwzględnienie na pograniczu nauk biologicznych i medycyny kierunek prac badawczych wrocławskiej placówki Zakładu Historii Nauki i Techniki; polska myśl botaniczna była bowiem w średniowieczu reprezentowana głównie przez lekarzy, a Wrocław stanowił w dziejach botaniki polskiej ważne ogniwo kontaktów z Zachodem, szczególnie z Czechami, Niemcami, Włochami.

Prof. J. Zabłocki wskazał, że według prof. E. Kurdybachy Macer był lekarzem. Dr M. Skulimowski zwrócił referentowi uwagę na publikację prof. B. Górnickiego, według której poemat Macera jest po prostu dziełem polskich przyrodników XVI w., m. in. Szymona z Łowicza i Zimmermanna; dyskutant stwierdził poza tym, że wrocławski egzemplarz poematu nie jest unikalny, w bibliotekach krakowskich np. znajdują się trzy jego egzemplarze. Dr Skulimowski podtrzymał natomiast tezę referatu, że poemat Macera wywarł wielki wpływ na polską literaturę przyrodniczą i medycyną XVI w. W dalszym ciągu dyskusji dr W. Ochmański wyraził pogląd, że Macer zawdzięczał popularność podaniu zestawu ziół stosowanych — jeszcze po dziś dzień — przez medycynę ludową. Odpowiadając na głosy w dyskusji doc. Szpilczyński zaznaczył, że wersję prof. Górnickiego uważa za jedną z kilku możliwych i kwestia autorstwa poematu pozostaje nie rozstrzygnięta. Doc. Szpilczyński zgłosił też projekt zorganizowania we Wrocławiu specjalnego posiedzenia, poświęconego związkowi polsko-niemieckim i polsko-czeskim w dziedzinie botaniki.

Gorącą dyskusję wywołał także referat prof. Brzęka, przy czym dyskutanci zarówno kwestionowali niektóre oceny, jak i wskazywali luki w materiale. Prof. Szafer za niesłuszne uznał traktowanie produkcji środków owadobójczych — oddziaływających szkodliwie na inne zwierzęta i rośliny — jako wielkiego dorobku. Podkreślił natomiast znaczenie biologicznego zwalczania szkodników. Prof. Zabłocki upomniał się o pominięta w referacie działalność krakowskiej stacji ochrony roślin oraz przedstawicieli entomologii ogrodniczej. Prof. S. Inglot wskazał luki w przedstawieniu polskiego dorobku w omawianej dziedzinie w I poł. XIX w. Prof. Jaczewski zarzucił referatowi brak zdecydowania w ujęciu i ocenie zjawisk, w rezultacie czego nie zostało np. wyjaśnione, dlaczego entomologia lepiej wrosła w leśnictwo niż w rolnictwo oraz dlaczego pionierska działalność Nowickiego trafiła w próżnię. Za rażące dyskutant uznał całkowite pominięcie pierwszego polskiego parazytologa K. Janickiego. Mgr Kowalska przypomniała, że pierwszy występował przeciw „wspaniałym receptom niszczenia przyrody“ J. Waga, jego więc należy uważać za pierwszego w Polsce przedstawiciela zoologii stosowanej, a nie młodszego o ćwierć wieku Nowickiego. Dr Ochmański postulował, by początki zainteresowania polskich zoologów rolnictwem przesunąć co najmniej do I poł. XVIII w., tj. do czasów Rzeczyńskiego.

³ Por. w nrze 2/1963 „Kwartalnika“ sprawozdanie mgr K. Kowalskiej *Dział Historii Zoologii w Instytucie Zoologii PAN*.

Wreszcie dr S. Brzozowski wyraził pogląd, że referat można traktować jedynie jako zapowiedź większej, ze wszech miar potrzebnej pracy. Niezbędne uzupełnienia powinny obejmować marginalną działalność zoologiczno-rolniczą wybitnych zoologów polskich wieków XIX i XX, od Bojanusa po Fulińskiego, oraz wkład zoologów w różne działy ogólnej i szczegółowej hodowli zwierząt, np. Z. Kahamego w hodowlę konia, S. Kruszyńskiego w hodowlę bydła, nie mówiąc o rybactwie, które do dziś nie może się obejść bez stałej pomocy zoologów i hydrobiologów. W odpowiedzi prof. Brzęk wskazał trudności ujęcia obszernego tematu w krótkim referacie oraz zaznaczył, że w doborze materiałów kierował się jedynie istotnym — według jego oceny — wkładem zoologów do rolnictwa.

W dyskusji nad referatem mgr Kowalskiej prof. Brzęk podkreślił wartość prac dokumentacyjnych w dziedzinie historii zoologii, przypominając o wkładzie badaczy polskich do ustalenia prymatu odkryć W. Mayzla i B. Dybowskiego. Prof. Zabłocki dorzucił informację o organizacji ośrodków dokumentacyjnych przy muzeach i instytutach badawczych w Niemczech i Austrii. Prof. Inglot poinformował o prowadzonych przez siebie we Wrocławiu — wraz z prof. B. Świętochowskim — pracach dokumentacyjnych w zakresie dziejów meteorologii i fenologii, a częściowo także i zoologii stosowanej na Śląsku. Pod adresem Działu Historii Zoologii Instytutu Zoologicznego PAN prof. Inglot zgłosił dezcyderat możliwie szybkiego opublikowania katalogu posiadanych archiwaliów, mikrofilmów i ikonografii. Dr S. Brzozowski mówił o znaczeniu zbiorów wiedeńskich dla polskich badań w zakresie historii nauk biologicznych.

W trakcie dyskusji podniesiono wiele jeszcze innych kwestii i zgłoszono konkretne wnioski. Tak więc wskazywano na konieczność publikacji źródeł: dzieł Jonstona, Haura, Olhafiusa i in. Prof. Brzęk wskazał konieczność reaktywowania prac nad *Słownikiem biologów polskich*, na co prof. Jaczewski odpowiedział, że kierownik Działu, prof. Fierich, projektuje zorganizowanie specjalnego zebrania na ten temat. Żywo dyskutowana była potrzeba opracowania polskich związków w dziedzinie nauk biologicznych z zagranicą, i to zarówno recepcji, jak i ekspansji naukowej. Dr L. Szyfman postulował zorganizowanie w 1965 r. sesji poświęconej A. Haecklowi.

W zebraniu Działu łącznie wzięło udział 40 osób, w tym 9 botaników, 7 zoologów, 1 biolog ogólny, 7 medyków, 14 rolników oraz 2 przedstawiciele Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN. Uczestnicy reprezentowali 7 ośrodków naukowych: Kraków, Warszawę, Poznań, Wrocław, Łódź, Toruń i Lublin.

Po plenarnym posiedzeniu Działu odbyły się zebrania dwóch zespołów — wstępne posiedzenie Zespołu Historii Botaniki pod przewodnictwem doc. L. Karpowiczowej, na którym ustalono program właściwego organizacyjnego zebrania tego zespołu⁴, oraz Zespołu Historii Nauk Rolniczych, któremu w zastępstwie prof. Fiericha przewodniczył prof. Inglot. Na tym drugim zebraniu, na podstawie sprawozdania z prac w latach 1956—1964, omówiono tematykę dalszych badań. Zespół pracował dotychczas nad 48 tematami, z czego 32 zostały zamknięte publikacją lub opracowaniem złożonym do druku. Na posiedzeniu zgłoszono nowe tematy badawcze: wpływ rzymskiej literatury rolniczej na staropolskie piśmiennictwo fachowe, upowszechnienie wiedzy rolniczej w dawnej Polsce, wiedza zootechniczna w dawnej Polsce, dzieje czasopiśmiennictwa weterynaryjnego w Polsce, studia rolnicze i weterynaryjne Polaków za granicą, wybrane zagadnienia z dziejów pszczelarstwa i bartnictwa.

Stanisław Brzozowski

⁴ Por. zamieszczone poniżej sprawozdanie z zebrania tego Zespołu.